

Mefisto rütmis

Dmitri Bertman esitles Tallinnas ooperit „Faust“

24.09.2012, 00:12 "Российская газета" - Федеральный выпуск №5892 (219)/Rossiiskaja Gazeta – Föderaalne väljaanne nr 5892 (219)

Tekst: Irina Muravjova

Dmitri Bertman esitles Tallinnas ooperit „Faust“

Radikaalset tõlgendust Gounod' poolt Goethe tragöödia motiividel loodud lüürilisest ooperist „Faust“ esitles Rahvusooper Estonia laval Vene lavastaja, Moskva teatri Helikon-Opera kunstiline juht Dmitri Bertman. Lavastuse muusikaline juht oli teatri peadirigent Vello Pähn, kunstnik Ene-Liis Semper, koreograaf Edvald Smirnov.

„Fausti“ esietendus oli Tallinnas oodatud: esiteks pole maailma populaarseimat ooperit siin lavastatud juba peaaegu 60 aastat. Teiseks liikusid linnas kuuldused, et Dmitri Bertman, keda siin hästi teatakse (see on tema neljas lavastus Rahvusooperi laval) ja kellelt alati oodatakse ebatavalisi lahendusi, toob oma „Fausti“ sisse Pussy Riotiga sarnaneva punkansambli, vaimuliku kujul Mefisto, kirikliku kaaskonnaga öö-*show* ja nii edasi. Selle tulemusena on piletid täielikult välja müüdnud – mitte üksnes esietendusele, vaid pikaks ajaks. Bertman ise oma kontseptsiooni lahti ei seletanud, märkis ainult, et me kõik elame moraalse kriisi, tõeliste inimlike väärtuste kadumise ajastul, ja see on globaalsest majanduskriisist oluliselt hirmsam. „Faust“ on praegu aktuaalsem kui kunagi varem.

Sealjuures on Gounod' ooperi kanooniline keskaegne süžee vanast õpetlasest, kes müüb oma hinge nooruse ja maiste rõõmude eest saatanale, esitatud lüürilises armastuse-reetmise võtmes, mis keskendub Faustile ja Margaretele. Ooperis on palju armastusest kõnelevaid aariaid, duette, mis on partituuris kõrvuti Mefistole omaste teemade ja koraalidega. Bertman nihutas etenduses partituuri lüürilisi piire, pannes „Fausti“ ühest küljest aktuaalsesse sotsiaalsesse konteksti, teisalt aga naastes „Fausti“ esialgses teemas inimese ja saatanaga. „Faust“ on praegu aktuaalsem kui kunagi varem.

Radikaalset tõlgendust Gounod' poolt Goethe tragöödia motiividel loodud lüürilisest ooperist „Faust“ esitles Rahvusooper Estonia laval Vene lavastaja, Moskva teatri Helikon-Opera kunstiline juht Dmitri Bertman. Lavastuse muusikaline juht oli teatri peadirigent Vello Pähn, kunstnik Ene-Liis Semper, koreograaf Edvald Smirnov.

„Fausti“ esietendus oli Tallinnas oodatud: esiteks pole maailma populaarseimat ooperit siin lavastatud juba peaaegu 60 aastat. Teiseks liikusid linnas kuuldused, et Dmitri Bertman, keda siin hästi teatakse (see on tema neljas lavastus Rahvusooperi laval) ja kellelt alati oodatakse ebatavalisi lahendusi, toob oma „Fausti“ sisse Pussy Riotiga sarnaneva punkansambli, vaimuliku kujul Mefisto, kirikliku kaaskonnaga öö-show ja nii edasi. Selle tulemusena on piletid täielikult välja müüdud – mitte üksnes esietendusele, vaid pikaks ajaks. Bertman ise oma kontseptsiooni lahti ei seletanud, märkis ainult, et me kõik elame moraalse kriisi, tõeliste inimlike väärtuste kadumise ajastul, ja see on globaalsest majanduskriisist oluliselt hirmsam. „Faust“ on praegu aktuaalsem kui kunagi varem.

Sealjuures on Gounod' ooperi kanooniline keskaegne süžee vanast õpetlasest, kes müüb oma hinge nooruse ja maiste rõõmude eest saatanale, esitatud lüürilises armastuse-reetmise võtmes, mis keskendub Faustile ja Margaretele. Ooperis on palju armastusest kõnelevaid aariaid, duette, mis on partituuris kõrvuti Mefistole omaste teemade ja koraalidega. Bertman nihutas etenduses partituuri lüürilisi piire, pannes „Fausti“ ühest küljest aktuaalsesse sotsiaalsesse konteksti, teisalt aga naastes „Fausti“ esialgse teema juurde – inimese moraalse „mina“ katsumuste ette seadmine, laiemalt aga ühiskonna vaimse seisundi, selle eetilise piiri väljendamine, mille tingimustes ei kultuur ega tsivilisatsioon enam ellu jääda suuda. Tuleb märkida, et ka dirigent Vello Pähn ei piirdunud ooperi meloodiliste tasanditega, mille puhul on peaaegu iga aaria šlaager, vaid sukeldus partituuri sügavustesse, minnes oma interpretatsioonis nii kirgliku kui wagnerliku väljenduslaadi, aga ka verdiliku koorimonumentalsmi teed.

Vaatamata lavastuse teravalt aktuaalsetele rõhuasetustele tõi Dmitri Bertman esile „Fausti“ karmi eetilise maigu, mis on lähedane keskaegsele maailmapildile ja selle täpselt piiritletud kategooriatele – hea ja kuri, pimedus ja valgus, pühadus ja patt. Sellest tulenevad ka etenduse kaks poolust – kirik ja labane kabaree. Lavastuse põhilisteks sümboliteks on võimsate sammastega pühakoja seinad, mis ulatuvad lõpututesse kõrgustesse – taevasse –, jaheda päikesena särav vitraaž kiriku sissepääsu kohal, ning ähmane punane helk, mis saadab tumedat inimlikku „liturgiat“. Siin on kõik tulvil tähendusi, mis selguvad pikkamööda vastavalt sellele, kuidas kiht kihi järel avaneb gooti katedraali vaimulik mõte. Kuid vastasseis ei kujune siin mitte keskaegsel tasandil, mis vastandab pühakuid ja koletisi, vaid pühaduse kalgis labastamises, „kabareestamises“. See, mis toimub igapäevases tegelikkuses: koguduseliikmete seast hüppavad välja neiud, kes heidavad oma hõltsid altari ette. Nende bakhanaalse tantsuga liituvad jänkukõrvadega meesterahvad sukkepükstes ja säravates stringides. Gounod' kuulus valss muutub etenduses mefistolikuks pornograafiliseks tõlgenduseks. „Saatan see seal pidu peab,“ laulab Mefisto (Priit Volmer) kirikuuksi ristseliti lahti

Vaatamata lavastuse teravalt aktuaalsetele rõhuasetustele tõi Dmitri Bertman esile „Fausti“ karmi eetilise maigu, mis on lähedane keskaegsele maailmapildile ja selle täpselt piiritletud kategooriatele – hea ja kuri, pimedus ja valgus, pühadus ja patt. Sellest tulenevad ka etenduse kaks poolust – kirik ja labane kabaree. Lavastuse põhilisteks sümboliteks on võimsate sammastega pühakoja seinad, mis ulatuvad lõpututesse kõrgustesse – taevasse –, jaheda päikesena särav vitraaž kiriku sissepääsu kohal, ning ähmane punane helk, mis saadab tumedat inimlikku „liturgiat“. Siin on kõik tulvil tähendusi, mis selguvad pikkamööda vastavalt sellele, kuidas kihti kihi järel avaneb gooti katedraali vaimulik mõte. Kuid vastasseis ei kujune siin mitte keskaegsel tasandil, mis vastandab pühakuid ja koletisi, vaid pühaduse kalgis labastamises, „kabareestamises“. See, mis toimub igapäevases tegelikkuses: koguduseliikmete seast hüppavad välja neiud, kes heidavad oma hõlsted altari ette. Nende bakhanaalse tantsuga liituvad jänkukõrvadega meesterahvad sukkpükstes ja säravates stringides. Gounod' kuulus valss muutub etenduses mefistolikuks pornograafiliseks tõlgenduseks. „Saatan see seal pidu peab,“ laulab Mefisto (Priit Volmer) kirikuuksi ristseliti lahti lüües.

Saatan on siinjuures vapustavalt ilus: kahe meetri pikkune, mustade vööni ulatuvate lakkidega, kalifeedes ja pika säärega saabastes. Tema, ise koguduseliikmetele tundmatuks jäädes, teenibki missat. Ta on ainus, kes lohutab hullunud Margaretet. See on diagnoos nüüdisaegsele inimkonnale, pilge, pettus, moraalne langus, mis on hirmsamad Mefisto demonlikkusest, millele on omased vähemalt mingisugusedki põhimõtted. Lavastus muudab „Walpurgi öö“ tarbetuks. Muutunud on ka mõned isiksused: Siebel (Helen Lokuta) pole sentimentaalne Margaretesse armunud nooruk, vaid silmakirjatseja, kupleedes parodeeritud „täht“, kes varjab klouniliku grimmi taga õnnetu saatusega neiut. Valentin (Rauno Elp), Margarete vend on sõdur, alkohoolik, sotsiaalne heidik, kelle rinnale on tätoveeritud ristilöödu, ainus, kes astub Mefistoga lahingusse. Lõpuks Margarete (Anne Wik Larssen) – ingellik, lavastuses täiesti idealistlikes toonides lahendatud kuju: otsekui üleilmse armastuse kehastus, keda Faust (Luc Robert) ei vääri. Läbi kirikuseinte tungiva igaviku valguses hõljub armunud Margarete otsekui unes oma patu, küünilise Fausti, enne sündi tapetud lapse, košmaari poole, kui tema hinge käristab Mefisto hääl. Kuid isegi see lavastuse ainus lüüriiline liin ei jäta ruumi õilsatele hingedele: Margarete ei suuda selles maailmas midagi muuta. Ta võib üksnes lunastuse leida. Sest tema on selles maailmas ainus, kes suudab armastada. Kuid moraalset katarsist sellest ei sünni. Lavastuse lõpp on lootusetu. Maailm on vale võimuses. Ja Mefisto jätab selle maha, astudes kirikuväravaist sisse murdnud igaviku valgusvoogu. Tal pole siin midagi teha. Ja see on piir, milleni on jõudnud inimhing.

Peab märkima, et lavastuse niisugune karm, sirgjooneline toon, mis välistab igasuguse moraalse demagoogia, toimis eesti publiku jaoks tõrgeteta. Saal tabas hetkega kõik mõtted, olles haaratud nii šokist, vaimustusest kui kaastundest. Eesti ooperi orkester, koor ja solistid aga töötavad selles lavastuses kui ühtne elusorganism. Meelehärmri teeb vaid üks: Dmitri Bertmanil on täiesti võimatu luua nii mastaapseid teoseid Moskvast, kus tal on enda kokku pandud trupp ja teater Helikon-Opera. See on kultuurilises mõttes ebareaalne tõsiasi, kuid Venemaa pealinnas pole juba palju aastaid suudetud Helikonile lubatud lava valmis ehitada. Oma olemuselt on ka see olukord mefistolik.

Muuseas

„Fausti“ esietendusel viibinud lavastaja Arne Mikk märkis: „Dmitri Bertmani lavastustes on alati varjul mitte lihtsalt leiud, vaid teatrile omane avastamisvaim. See meenutab tunnet, mida kogesime kunagi Boris Pokrovski Kammerteatri esimestel etendustel. Tänapäeval püütakse klassikalisi süžeid tihtipeale tõmmata nüüdisaegsele liistule, kuid Bertman loob alati kaasaegse lavastuse, mis toetub samas klassikalisele pinnasele. Ja mis kõige tähtsam: ta ei tee seda kunagi kunstlikult, sest on oma hinges sügavalt musikaalne.“